

STUDIUL INTRODUCȚIV

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE AL ROMÂNIEI LA ÎNCEPUT DE DRUM NOU 1990-1992

Într-o scriere târzie asupra vieții sale, Dimitrie Ghica, proeminentă personalitate politică a veacului al XIX-lea, Prim-Ministru, ministru al Afacerilor Străine și președinte al Camerei Deputaților și Senatului, printre alte dregătorii, mărturisește: „*Una din caracteristicile cele mai supărătoare ale pasiunilor politice este aceea că ele denaturează atât de tare, în sufletul și în inima omului, cele mai simple noțiuni ale adevărului și justeței, încât aceasta din urmă nu vede decât virtute și adevăr în partea pe care o îmbrățișează, viciu și eroare în rest*”¹. Reflecția sa, exprimată în urma unei ample experiențe de viață și activitate publică, ne-a călăuzit și pe noi atunci când am decis să participăm la efortul de a pătrunde, a înțelege și a lumina anii unui nou început al uneia din instituțiile de bază ale Statului român, Ministerul Afacerilor Externe, conștienți fiind că întreprinderea noastră, acest prim pas, va stârni comentarii diverse și eventual contradictorii. Dar, așa cum am subliniat în diferite ocazii, calea spre cunoaștere și înțelegere a parcursului istoric nu poate fi realizată decât cu ajutorul arhivelor, adică al documentelor oficiale și al celorlalte mărturii, analizate apoi *sine ira et studio* din perspectiva evoluției ulterioare.

În contextul complex al schimbărilor geo-strategice din Europa de la cumpăna deceniilor 9-10 ale secolului trecut, anii '90, pe care în prima parte eu i-am petrecut într-o altă instituție fundamentală – Ministerul Apărării Naționale, au adus în fața societății românești, în ansamblu, și în primul rând a forțelor politice care și-au asumat Revoluția din decembrie '89 și obiectivele acesteia de înnoire democratică Țării, numeroase, variate și imprevizibile sfidări².

---

¹ Dimitrie Ghica, *Câteva pagini din viața mea*, ed. Andrei Alexandru Căpușan, Institutul European, Iași, 2017, p. 23.

² Constantin Hlihor, *România de la comunism la capitalism 1989-2004: sistemul politic*, București, 2006, passim; Anne Jugănar, Alexandru Radu, *FSN-Un paradox politic (1989-1992). România postcomunistă. O istorie a partidelor politice în interviuri și documente*, vol. I, Editura ProUniversitaria, București, 2013; *Revoluție și tranziție în societatea română contemporană. Abordări interdisciplinare. Conferința IRRD, 2016* (coord.: Constantin Hlihor, Andreea-Iuliana Bădilă), Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, București, 2017. Vezi, totodată, la Ion Iliescu, *Momente de istorie*, vol. II iunie 1990-septembrie 1991, vol. III septembrie 1991-octombrie 1992, Editura Enciclopedică, București, 1996. De consultat, Domnița Ștefănescu, *Cinci ani din istoria României: O cronologie a evenimentelor. Decembrie 1989-Decembrie 1994*, Editura Mașina de Scris, București, 1995; Florin Abraham, *Transformarea României 1989-2006. Rolul factorilor externi*, București, 2006; Stan Stoica, *România după 1989 – Enciclopedie de istorie*,

Construcția noului sistem politic avea să se arate a fi un proiect ambițios, dar în același timp a fost supusă presiunii unor factori divergenți interni și externi; concomitent cu reformarea economiei și reaşezarea ei pe baze ale economiei de piață, cu consecințe directe asupra întregului angrenaj social, s-au înregistrat fenomene negative, uneori chiar destructive, ca urmare a decalajelor apărute între proiecțiile guvernamentale și resursele existente; am asistat, astfel, pe fondul unui evident provizorat politic, la o scădere sensibilă a capacităților productive în toate sectoarele, cu consecințe acute ce au condus implicit la convulsii sociale și acte de revoltă anarhice, cu violențe de diferite intensități, toate acestea afectând sensibil imaginea României pe plan extern, provocând, în același timp, o anumită neîncredere la nivelul cancelariilor occidentale privind voința reală a autorităților de la București de restructurare și creare a statului de drept³.

Bătălia politică între noua putere (FSN-FDSN), eterogenă din punct de vedere al compoziției, parțial subminată de menținerea unor grupări de interese conservatoare, legate de mentalități și forme instituționale aparținând vechiului regim, și vechile partide istorice (PNT-CD, PNL, PSDR) reapărute după decenii pe eșicherul românesc, cu vizibile acțiuni revendicative ale unor poziții și stări din trecut, bătălie concentrată pentru câștigarea maselor de cetățeni votanți în primele alegeri libere din 1990 și 1992, a dobândit forme și proporții neașteptate, în care armele calomniei și discreditării aveau să dobândească proporții iresponsabile.

În același timp, după o relativă atitudine de simpatie și solidaritate a opiniei publice internaționale față de România și români, pe fondul acestei bătălii interne, dar și al evidentei lupte pentru reconfigurarea sferelor de influență în centrul și sud-estul Europei⁴, am înregistrat o acțiune concertată, filtrată și dirijată de forțe ostile din exterior, împotriva Guvernului român și a intereselor cetățenilor săi, în paralel cu o pronunțată propagandă incriminatoare și răuvoitoare, care cu diverse intensități a continuat să se manifeste încă multă vreme⁵. Fenomen care, din păcate, niciodată nu a fost

---

Editura Meronia, București, 2010, passim; *Marele șoc din finalul unui secol scurt. Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu*, Editura Enciclopedică, București, 2004.

³ Vezi și la Daniel H. Nelson, *Securitatea României*, în „Revista română de studii internaționale” (ADIRI), Anul XXVII, nr. 3-4 (125-126), mai-august 1993, p. 157-168 (Politica internă). Într-un interviu acordat, în ziua de 13 august 1990, publicației „USA Today”, ministrul A. Năstase ținea sublinieze că „principala problemă a politicii externe este politica internă” și pentru aceasta „Guvernul trebuie să-și dovedească voința de a acționa pentru o societate democratică”.

⁴ Cf. Adrian Pop, *Tentația tranziției. O istorie a prăbușirii comunismului în Europa de Est*, Editura Corint, București, 2002. O excelentă și amplă analiză la Mihail Dobre, *România la sfârșitul Războiului Rece. Statut geopolitic și opțiuni de securitate*, Editura Enciclopedică, București, 2011, cap. 2 și 3 (cu bibliografia aferentă).

⁵ În *Raportul* ministrului român al Afacerilor Externe prezentat, în ziua de 25 august 1992, la a 11-a Conferință a Institutului ASPEN (Viena) privind relațiile SUA cu Rusia și țările din centrul și estul

abordat în profunzime de analiști și de factorii responsabili din conducerea țării, indiferent de culoarea lor politică.

În cele ce urmează mă voi referi la cadrul politic instituțional și principalele aspecte ale activității Ministerului Afacerilor Externe în perioada iulie 1990-octombrie 1992, adică din timpul mandatului Adrian Năstase, așa cum reiese și din lucrarea pe care o edităm.

De la început aș dori, însă, să subliniez valoarea istorică și importanța deosebită a corpului de zece volume ale propriei contribuții a ministrului: *România după Malta*⁶ rămâne o scriere unică în lumea românească, o operă monumentală, înmănunchind alături de note, documente, însemnări, corespondență diplomatică, declarații și intervenții în foruri internaționale, acte și mărturii asupra unor întâlniri cu oameni politici, lideri de partid, conducători de stat și de guverne într-un demers stăruitor și consecvent de lămurire a coordonatelor și țelurilor politicii românești post-1989.

Este vorba de un amplu efort, săptămână de săptămână, lună de lună, de stabilire a priorităților și căilor de realizare a obiectivelor propuse, ce sunt dezvăluite de agenda externă încărcată, de deschiderea (redeschiderea) a unor orizonturi de dialog și cooperare menite a-i conferi Țării acele elemente de structură și componente funcționale capabile să-i afirme individualitatea și să-i consolideze securitatea, poziția și locul în Europa, ca actor conștient și responsabil într-o lume fluidă, în profundă transformare ce se prefigura la încheierea Războiului Rece.

Politica externă, în concepția ministrului Adrian Năstase, pentru a fi eficientă trebuie să pornească de la o comunicare constructivă între partidele politice, care să permită un consens național în problemele esențiale. Iar tânărul chemat atunci, în 1990, la cârma Diplomației române avea să demonstreze în cele 875 de zile ale mandatului său veritabile calități de lider reformator și vizionar, depășind clișee și abordări sinuoase, propria lipsă de experiență, prin condiția sa de intelectual profund și rațional, cu o solidă cultură juridică, calități care l-au făcut capabil să discearnă drumul corect al colaborării dincolo de asperitățile și diferențele partizane.

Drumul nu i-a fost lipsit, însă, de unele naivități inerente oricărui început, de acceptarea unor comandamente și sensibilități impuse în diverse momente de conducerea de atunci a țării. Dar personalitatea puternică și

---

Europei, acesta afirma deschis: „*Mass-media internațională e surdă la evoluțiile pozitive*” din România. Adrian Năstase, *România și noua arhitectură mondială. Studii. Alocuțiuni, Interviuuri*, Antologie de Roxana Nicolae, Regia Autonomă „Monitorul oficial”, București, 1996, p. 46-48.

⁶ Adrian Năstase, *România după Malta. 875 de zile la Externe*, vol. 1-10, Fundația Europeană Titulescu, București, 2006-2011.

echilibrul demersurilor sale, susținute de o echipă ministerială de certă valoare⁷ – am spune un adevărat laborator de politică externă – l-au propulsat nu numai ca lider al noii generații de oameni politici români, dar și ca un partener de încredere în relațiile internaționale.

Anii 1990-1992, la scara istoriei, reprezintă un interval de timp scurt, dar dinamic, contradictoriu în același timp, ale cărui repere interne sunt jalonate în țară de procesul de elaborare a noii Legi fundamentale (*Constituția* din 1991), concomitent cu restructurarea instituțiilor centrale și definirea treptată a unor priorități, coordonate și opțiuni, forme și modalități de acțiune menite a conferi stabilitate, coerență și o anumită viziune de construcție pentru etapa imediată.

Pe fondul de redimensionare pe principii și orientări noi a structurilor decizionale ale Statului român, atribuțiile Ministerului Afacerilor Externe, de reprezentare și gestiune a relațiilor internaționale ale țării, a dobândit, după iunie 1990, atribuții mult mai ample legate de proiectarea și elaborarea strategiei, de planificarea și acțiunea propriu-zisă de implementare a politicii externe a țării.

În acest context, ca un moment definitiv se înscriu Hotărârea de Guvern nr. 834 din 25 iulie 1990⁸ privind organizarea, atribuțiile și modul de funcționare a Ministerului, precum și Hotărârea de Guvern nr. 1070 din 6 octombrie 1990 pentru aprobarea Statutului Corpului Diplomatic și Consular al României⁹, prin care se fixau drepturile și obligațiile specifice ale membrilor acestuia.

În procesul de restructurare a MAE, una din problemele principale și urgente de rezolvat a fost evident problema cadrelor, atât la nivelul conducerii, cât și al personalului diplomatic, și chiar tehnico-administrativ. Într-unul din primele

---

⁷ Din rândul acestei echipe valoroase, menționăm: Ambasadorul Romulus Neagu (Secretar de Stat, 1990-1991), Ambasadorul Constantin Ene (Secretar de Stat 1990-1992), Teodor V. Meleşcanu (Subsecretar și apoi Secretar de Stat 1990-1992, ridicat în 1991 la rangul de ambasador), Gheorghe Tinca (Subsecretar și apoi Secretar de Stat 1990-1992), Adrian Dohotaru (Subsecretar și apoi Secretar de Stat la Cultură, 1990-1992), Stelian Oancea (director și apoi Subsecretar de Stat la Cultură 1990-1992), Traian Chebeleu (ridicat în 1991 la rangul de ambasador, director de cabinet și purtător de cuvânt al MAE, 1990-1992), Marcel Dinu (ridicat la rangul de ambasador în 1992, director al Direcției Analiză și Informare politică, 1990-1992), Ion Maxim (ridicat în 1991 la rangul de ambasador), Bogdan Baltazar (director Europa), Ion Diaconu (director al Direcției Juridice), Valeriu Tudor (director al Direcției Asia și Oceania, ulterior Orientul Îndepărtat), Ion Goriță (director Europa Centrală) și Ion M. Anghel, consilier juridic al ministrului (1990-1991, ridicat la rangul de ambasador în 1991). Echipa este mai numeroasă și autorul acestei introduceri ține să-și exprime întreaga sa considerație față de toți ceilalți colaboratori apropiați ai ministrului Adrian Năstase, cu unii dintre ei având personal onoarea de a conlucra mai târziu.

⁸ „Monitorul oficial”, nr. 295 bis din 21 noiembrie 1992. Vezi și Ministerul Afacerilor Externe, „Anuarul diplomatic și consular al României”, 1990, București, 1991, p. 11-16.

⁹ Ibidem, nr. 119 din 2 noiembrie 1990. La art. 4, al. 2, se specifică: „*Membrii Corpului Diplomatic și Consular nu pot face parte din partide politice sau alte organizații cu caracter politic, nu se vor implica în activitățile partidelor și organizațiilor politice și nu se vor situa pe pozițiile acestora*”.

sale interviuri, acordat Radiodifuziunii Române, la 14 iulie 1990, Adrian Năstase, aprecia în mod just că „*e foarte greu de schimbat echipele*”, precizând: „*Noi nu avem rezerve extraordinare pe care să le putem lua deîndată și introduce în locul celor care au făcut politică externă. Pe de altă parte – adăuga el –, foarte mulți din cei care au lucrat în mecanismul de politică externă român sunt profesioniști, sunt oameni competenți. Unii dintre ei, fără îndoială, au fost soldații unei anumite politici. [...] Sigur, trebuie judecat, cred eu, de la caz la caz și, în orice caz, ceea ce este și mai important este faptul că trebuie să gândim în perspectivă*”¹⁰.

La mijlocul anului 1990 în Centrala Ministerului erau prevăzute 614 posturi, iar în Serviciul exterior 1 118, pentru 109 misiuni diplomatice¹¹. În comparație cu momentul de dinainte de decembrie 1989, se înregistra o sporire a personalului cu aproximativ 50%, dar numărul acestuia era mult inferior, de exemplu, perioadei anilor '70, când numai în străinătate funcționau peste 1 500 de persoane.

Restructurarea a fost un proces necesar, obiectiv și complex, în circumstanțele istorice de acum trei decenii; o acțiune în același timp delicată și nu lipsită de unele abordări subiective, fiind întreprinsă sub presiunea evenimentelor în derulare. Ea nu s-a încheiat, în mod firesc, în timpul supus analizei noastre (1990-1992), ci a continuat tot deceniul ultim al secolului trecut. A fost un proces pozitiv și echilibrat în esența lui, ce a adus, treptat, în rândul diplomaților numeroase cadre tinere, bine pregătite și devotate noilor obiective ale politicii externe românești¹². Așa cum evidențiază unul dintre cei mai avizați responsabili ai MAE din etapa post-revoluționară, mă refer la ambasadorul Marcel Dinu, cu care am avut onoarea de a colabora, „*consolidarea capacității de analiză proprie a Ministerului, tocmai în această perioadă dificilă a tranziției, era de o importanță covârșitoare*”¹³.

În mod firesc, după formarea noului cabinet Petre Roman și în continuarea acțiunii de primenire a Corpului Diplomatic, începută în decembrie 1989, la scurt timp de la instalarea a noilor autorități de la București, odată cu evaluarea întregului personal și elaborarea unei organigrame adusă la cerințele momentului, ministrul Afacerilor Externe a acordat o atenție sporită

¹⁰ Adrian Năstase, *România după Malta. 875 de zile la Externe*, vol. 1, p. 93. Un an mai târziu, ministrul român ținea să explice: „Experiențele din trecut au demonstrat pregnant că improvizațiile și amatorismul în acest sector important [...] sunt nu numai neproductive, dar chiar dăunătoare pentru relațiile dintre state”. *Ibidem*, vol. 3, București, 2007, p. 176.

¹¹ Cf. Anexa 7 din acest volum.

¹² Despre procesul de selecție și pregătire profesională a personalului diplomatic, vezi și Anexele VIII și IX. Vezi și ședința Colegiului MAE din 8 febr. 1991, la Adrian Năstase, *România după Malta...*, vol. 3, București, 2007, p. 255-257.

¹³ Marcel Dinu, *42 de ani în diplomație. Ambasador sub patru președinți* (Fundatia Europeană Titulescu), Editura C.H. Beck, București, 2009, p. 156. Vezi și opinia ambasadorului Constantin Ene, *Gânduri peste ani*, în *Pagini din diplomația României*, vol. I, Iași, 2009, p. 352-353, 377.

numirii noilor ambasadori¹⁴ în principalele capitale europene și de pe alte continente: printre aceștia, amintim pe Sergiu Celac, primul șef al diplomației române post-revoluționare (26 decembrie 1989-28 iunie 1990), acreditat la Londra (decembrie 1990) și la Dublin (aprilie 1991), Lucian D. Petrescu la Stockholm (iulie 1990), Mircea Mitran la Tokyo (septembrie 1990), Izidor Urian la Seul (iulie 1990), Valeriu Vierțiță la Roma (martie 1991)¹⁵, Anton Gh. Vătășescu la Paris (aprilie 1991), Romulus Neagu reprezentant permanent pe lângă oficiul Națiunilor Unite și instituțiile specializate-Geneva (aprilie 1991), Ion M. Anghel la Haga (aprilie 1991), Radu Homescu la Tel Aviv (iunie 1991), Darie A. Novăceanu la Madrid (august 1991)¹⁶, Romulus Costea în Kuweit (august 1991) și Dan Hăulică, reprezentant permanent pe lângă UNESCO-Paris (iulie 1990).

Este meritul conducerii Ministerului din acea perioadă de început de a fi promovat în posturile de ambasadori, cu precădere, diplomați de carieră sau personalități recunoscute din viața publică, menținând la un nivel relativ moderat numirile cu amprentă politică. Desigur, o viitoare și dorită cercetare privind Corpul Diplomatic român în secolul al XX-lea va putea aduce date și aprecieri mult mai consistente.

În același timp, fără a intra în amănunte, evidențiem și înființarea unor importante oficii consulare, la 28 iunie 1991: consulatele generale din SUA – New York, Los Angeles, Canada – Montreal, Brazilia – Rio de Janeiro, RF Germania – München, Italia – Milano, Franța – Strasbourg, Emiratele Arabe Unite – Dubai. Acestea vor contribui la diversificarea relațiilor cu statele respective, îndeosebi în plan economic și cultural, precum și la amplificarea contactelor și colaborării cu românii din acele state.

„*Ministerul Afacerilor Externe trebuie în primul rând să se remodeleze, să se redefiniească* – ținea să precizeze noul șef al Diplomației românești la începutul mandatului său. *El trebuie să-și creeze propriul mesaj diplomatic*. De aceea, este foarte important să realizăm o bună analiză politică și, de asemenea, o bună planificare politică”¹⁷. În acest scop, Adrian Năstase s-a preocupat pentru definitivarea structurilor Centralei MAE, deopotrivă cu realizarea calității și profesionalismului cadrelor despre care am amintit.

---

¹⁴ Pentru a fi buni ambasadori, în concepția ministrului român, era nevoie de o serioasă pregătire complexă, impusă de cerințele activității diplomatice moderne, dar și de calități morale, de devotament față de instituție și țară. Una din cerințele de bază pentru șeful de misiune, avea să specifice, trebuia să fie „*cunoașterea în detaliu a țărilor și a zonelor în care urmează să-și desfășoare activitatea*”. Adrian Năstase, *România după Malta...*, vol. 3, p. 177.

¹⁵ Ulterior numit și pentru Republica Malta și reprezentant permanent pe lângă FAO (august 1991).

¹⁶ Desemnat în noiembrie 1991 și reprezentant permanent pe lângă Organizația Mondială a Turismului, cu sediul în capitala spaniolă.

¹⁷ Cf. Interviu acordat în ziua de 27 iulie 1990 ziarului „Azi”, în Adrian Năstase, *România după Malta ...*, vol. 1, p. 131.

Astfel, în august 1990, guvernul Petre Roman a aprobat noua organigramă a Ministerului Afacerilor Externe¹⁸. Aceasta evidențiază concepția pragmatică în construcția compartimentelor de activitate, în afara celor tradiționale (Europa, America de Nord, America Latină, Asia și Orientul Îndepărtat, Orientul Mijlociu și Africa) apărând unele noi, funcționale, din denumirea și atribuțiile ce le-au fost acordate reieșind și orientările prioritare, direcțiile de acțiune ale politicii externe românești. Astfel, în cadrul **Departamentului politic general**, condus de ambasadorul Romulus Neagu, erau introduse *Direcția analiză și informare politică*¹⁹ și *Direcția de coordonare și planificare politică*, cu rolul de a sintetiza informațiile, a defini și propune coordonatele strategice de perspectivă, răspunsuri inovative și concrete, care să depășească abordări stereotipe, încărcate de prejudecăți, în fața numeroaselor și adesea imprevizibilelor sfidări și crize regionale, continentale și mondiale, care au caracterizat etapa trecerii de la sistemul bipolar al Războiului Rece la o nouă arhitectură a relațiilor internaționale.

Departamentul Organizații Internaționale și Drept Internațional, în fruntea căruia era desemnat ca Secretar de Stat experimentatul ambasador Constantin Ene, va cuprinde, pe lângă Direcția Generală și Direcția Juridică și a Tratatelor, un alt compartiment nou, cel pentru *Drepturile și libertățile omului*, marcând disponibilitatea României de a se alinia standardelor europene și internaționale, de a fi un partener activ în această problematică fundamentală a epocii contemporane. În fine, **Departamentul Cultură, Presă și Probleme Consulare**, condus din august 1990 de distinsul om de litere Adrian Dohotaru, care cuprindea acum și *Compartimentul pentru relațiile cu emigrația*.

În concepția ministrului, reflectată pe întreg parcursul mandatului său, dialogul între statul român și românii de pretutindeni era necesar, cerea răbdare și flexibilitate, el trebuia să pornească de la adevărul că „practic, interesele noastre sunt aceleași”, chiar dacă unele din percepții și modalități de acțiune erau diferite. „Eu cred că avem foarte multe de învățat de la cei care se află astăzi în alte zone, în alte țări, putem să beneficiem de experiența lor – afirma Adrian Năstase, subliniind: **„eu cred că raporturile cu emigrația română vor fi determinate de un factor esențial, și anume încrederea”**²⁰.

La aceste elemente din noua schemă structurală a MAE au fost adăugate o Direcție pentru probleme economice, Departamentul Administrativ, Financiar și Informatică (Secretar de Stat Nicolae Vladimir, cu Victor Șerban la finanțe), Direcția Organizare și Personal, Direcția Protocol și Consiliul Juridic.

¹⁸ Interviu acordat la 12 august 1990 ziarului „Dimineața”, în Adrian Năstase, *op.cit.*, p.180.

¹⁹ Despre activitatea direcției și atmosfera de lucru din acești primi ani, vezi la Marcel Dinu, *op.cit.*, p. 154-160.

²⁰ Adrian Năstase, *România după Malta...*, vol. 1, p. 101-102.

Ideea principală a întregului efort o reprezenta eficiența funcționării Ministerului, conform cu exigențele aceluia timp istoric. Iar pentru aceasta, în viziunea tânărului ministru se integra organic formarea unei adevărate școli diplomatice, întrupată ulterior prin Academia Diplomatică.

Introducerea realizată la ediția acestui volum nu are pretenția de a fi o analiză exhaustivă a evoluției Ministerului Afacerilor Externe și cu atât mai mult a politicii externe a României pe parcursul celor doi ani și jumătate ai mandatului lui Adrian Năstase. Aceasta este o sarcină viitoare și absolut necesară pentru cunoașterea și înțelegerea corectă a factorilor interni și a circumstanțelor internaționale care au determinat demersurile de integrare în ansamblul structurilor euro-atlantice din ziua de astăzi.

Intenția mea este de a prezenta acele momente și direcții de acțiune pe care le-am considerat caracteristice etapei respective și care au conturat, în opinia mea cu unele rezultate notabile, coordonatele noii Diplomații românești, între tradiții, continuitate și înnoiri, în căutarea unui drum propriu, activ care să promoveze coerent și să susțină cu demnitate interesele naționale²¹.

În concepția ministrului Năstase, așa cum reiese cu claritate dintr-o mulțime de acte și luări de poziții, politica externă trebuie să se construiască pornind de la o gândire strategică, de la interese naționale obiective și valori democratice împărtășite de majoritatea statelor, în primul rând de cele europene. „Încă din decembrie 1989 – afirma acesta –, *ne era clar că dimensiunea europeană a politicii externe românești urma să devină prioritară. Există un consens intern, atât politic, cât și la nivelul societății, în privința nevoii de a ne desprinde din sfera de influență a Uniunii Sovietice, prin ieșirea din Tratatul de la Varșovia și, într-o formă sau alta, a reveni la tradițiile politicii externe românești interbelice, care urmărea ancorarea României la blocul european occidental*”²².

Într-o convorbire cu Thierry de Montbrial, directorul cunoscutului Institut Francez de Relații Internaționale (IFRI), primit la București, ministrul român avea să accentueze: „ *Direcția cea mai importantă de acțiune pentru noi*

---

²¹ Vezi, de exemplu, în lucrarea publicată sub egida Academiei Române, *Politica externă și Diplomația României pe parcursul unui secol de la înfăptuirea României Mari*, vol. I *Momente cruciale* (sub coord. Ambasadorului Ion M. Anghel), Editura Academiei Române, București, 2018, passim. Concluzia autorilor este în parte pesimistă, și anume că în ultimii 30 de ani România a încetat să mai fie o „voce” autentică în politica internațională. Dar, referindu-se la cei dintâi ani de după 1989, remarcă efortul întreprins pentru a deveni „**un alt fel de actor al vieții internaționale**”, pentru a reveni cât mai repede la o sincronizare cu evoluțiile externe – printr-o nouă viziune și abordare a complexei problematice a epocii, inclusiv prin încheierea de tratate politice și din alte domenii. *Ibidem*, cap. V.

²² Adrian Năstase, *România după Malta...*, vol. 1, p.28.

este Europa – atât bilateral, cât și multilateral”²³. Desigur, era vorba de instituția Comunității Europene (la acea dată doar occidentală). În acest scop, în timpul mandatului lui Adrian Năstase și apoi al lui Teodor Meleșcanu (1992-1996) **România, diplomația română au construit cu responsabilitate un proiect și o strategie de integrare în Europa, în interesul național.**

Și aceasta pentru că **România**, așa cum a precizat în repetate ocazii, cu o doză de optimism echilibrat, **este și a fost mereu o țară europeană**, cu un rol deosebit în construcția securității pe continent, cu precădere în regiunea central și sud-estică a Europei, în același timp a cooperării economice și culturale internaționale. Am făcut această subliniere tocmai pentru că există opinii sau comentarii, cu precădere ale adversarilor politici, care îi contestă această direcție prioritară, de deschidere spre Occident, vorbind chiar de o anume neclaritate în definirea opțiunilor și acuzând repetat că există o vădită „simpatie” față de Moscova-URSS-Rusia, opinii amplificate de semnarea *Tratatului de cooperare, bună vecinătate și prietenie* din 5 aprilie 1991²⁴.

„Tratatul cu Uniunea Sovietică, avea să sublinieze peste ani Adrian Năstase, a fost citit și atunci, și continuă să fie citit și acum cu o singură grilă: aceea a rusofobiei. Ni se tot reproșează faptul că l-am negociat și semnat, că nu era momentul, că URSS era oricum pe ducă. Asta știm noi acum. Atunci nimănui nu-i era clar ce se va întâmpla. De aceea căutam orice formule care să ne asigure securitatea, într-un mediu extern fluid și impredictibil”²⁵. Fără a intra în amănunte, aș dori să reamintesc și precizarea făcută de MAE român, într-un *Aide-mémoire*, imediat după încheierea documentului: „Interpretarea corectă a articolului 4, alineatul 1, din Tratatul româno-sovietic duce la concluzia că fiecare din cele două Părți s-a angajat să renunțe doar la încheierea unor alianțe ofensive împotriva celeilalte părți. Ele își păstrează deplina libertate de a participa la acorduri politico-militare cu caracter defensiv. [...]

²³ *Ibidem*, p. 109. „Prioritatea noastră esențială, elementul central al acțiunii politicii externe trebuie să-l reprezinte Europa” relevase el încă din iulie 1990, insistând asupra dinamicii schimbărilor complexe și extrem de rapide în raporturile dintre Marile Puteri, dintre statele occidentale și cele desprinzându-se din corsetul socialist, *Ibidem*, p. 139.

²⁴ *Ibidem*, vol. 3, p. 21-23. Despre contextul general al evenimentelor vezi, de exemplu, la Mark Kramer, *The Collapse of the Soviet Union*, Westview Press, 2000; cf. Vasile Buga, *Apusul unui imperiu: URSS în epoca Gorbaciov (1985-1991)*, București, 2007, passim. Pe larg, despre relațiile bilaterale, la Miruna Mădălina Iancu, *Relațiile României cu Uniunea Sovietică în perioada 1990-1991*, Iași, 2016, p. 152-205. Vezi și aprecierile ministrului Afacerilor Externe asupra tratatului bilateral, în interviurile acordate ziarelor „Tineretul liber”, „Libertatea” (28 martie), „Dimineața” (10 aprilie), ca și BBC (31 martie 1991), Adrian Năstase, *România după Malta...*, vol. 4, București, 2007, p. 248-252; 285-288, 353-358; *Ibidem*, vol. 5, București, 2007, p. 90-94. Vezi și contribuțiile lui Gheorghe Cojocaru, *Colapsul URSS și dilema relațiilor româno-române*, București, 2001, p.87-106; Florin Anghel, *La margini și sfârșit de imperiu: Tratatul româno-sovietic din 5 aprilie 1991 și consecințele pentru Republica Moldova*, în „Polis. Revistă de științe politice”, Serie nouă, vol. IV, nr 3/ septembrie 2014, p. 89-97.

²⁵ Adrian Năstase, *România după Malta*, vol. 3, p. 21-22.

România consideră că prevederile Tratatului româno-sovietic nu o pot împiedica în niciun fel să adere la asemenea structuri, organizații sau alianțe...”²⁶. Ceea ce s-a și confirmat ulterior.

În intervenția sa din 25 august 1992 la cea de-a 11-a Conferință a Institutului ASPEN (Viena) având ca temă centrală relațiile cu Rusia și țările din centrul și estul Europei, ministrul român avea să reafirme în mod convingător „*voinea politică de a crea condițiile necesare ancorării ireversibile a României în spațiul euro-atlantic [...] respectiv de creștere a contribuției sale la edificarea comunității euroatlantice bazate pe respectarea unor valori identice, precum și a unei noi ordini de securitate internațională*”²⁷.

În condițiile numirii primului nostru ambasador pe lângă CEE (Constantin Pârvoțoiu) și instalării la București a Delegației permanente a CEE (iunie 1990), negocierile de asociere la Comunitatea Europeană au consemnat numeroase contacte, schimburi de informații, consultări și proiecte, un dialog permanent, deschis și constructiv; toate aceste strădanii reciproce au condus la încheierea de acorduri care au favorizat, pe de o parte, omogenizarea structurilor și legislației interne în conformitate cu standardele europene, iar pe de altă parte, la o sporire treptată a încrederii și comunicării; de fapt, trebuie subliniat că România fusese cel dintâi stat din Europa Centrală și de Est care a stabilit raporturi directe cu CEE încă din perioada Războiului Rece²⁸, astfel încât se poate vorbi în perioada mandatului Năstase de reluarea unui proces de substanță, ce avea să se dezvolte și să fie concretizat pas cu pas până la aderarea țării noastre la Uniunea Europeană în 2007²⁹. Primul succes înregistrat avea să fie hotărârea Consiliului Europei, din 1 februarie 1991, de acordare a statutului de „invitat special” României la reuniunile Adunării Parlamentare de la Strasbourg, concretizat ulterior prin admiterea ei în Consiliul Europei, la 7 octombrie 1993.

Acest proces dificil și complex, în cadrul căruia Direcția Organizației Europene a Ministerului a desfășurat o merituosă activitate, a fost antamat în paralel cu demersurile de re poziționare și consolidare a cooperării cu CSCE, principala structură europeană de securitate colectivă³⁰.

---

²⁶ Apud Gheorghe Cojocaru, *op.cit.*, p. 94.

²⁷ Idem, *România și noua arhitectură mondială*, p. 45-46.

²⁸ Ion M. Anghel, *op.cit.*, vol. 1, p. 281-282.

²⁹ *Ibidem*, p. 282-291. Semnarea *Acordului de comerț, cooperare comercială și economică* cu Asociația Europeană a Liberului Schimb (AELS) la 5 martie 1991 și apoi includerea României în Programul de asistență financiară PHARE, aveau să fie urmate de negocierea acordului de asociere și parafarea acestuia în luna noiembrie 1992. Acordul de asociere la Comunitatea Europeană a fost semnat la 1 februarie 1993, la Bruxelles, intrând în vigoare peste doi ani. Vezi, pe larg, la Mihail Dobre, *op.cit.*, p. 268-274.

³⁰ Paraschiva Bădescu, *Procesul redefinirii arhitecturii de securitate europeană după încheierea Războiului Rece. Preocupările și contribuția diplomației române în perioada 1990-1992*, în *Pagini*

La 25 aprilie 1991, participând la Conferința internațională de la Praga privind *Viitorul securității europene*, ministrul Adrian Năstase a pledat în fața omologilor săi de pe continent, ca și a reprezentanților NATO și SUA, pentru coordonarea eforturilor tuturor în scopul creării unui climat de transparență și încredere „*pentru a spori șansele unei schimbări în stabilitate*”; în concepția sa, realizarea de înțelegeri sub-regionale și regionale (de exemplu, în zona Mării Negre, a Mării Mediterane sau în centrul și estul Europei) era destinată tocmai accelerării dezvoltării economice a respectivelor state partenere, fiind văzută drept o contribuție la stabilitatea și cooperarea general-europeană. „*Prin promovarea și dezvoltarea încrederii reciproce între țările membre – sublinia în finalul discursului său –, acest mecanism ar putea favoriza armonizarea politicilor lor externe, promovarea coerentă a intereselor lor comune în cadrul CSCE*”³¹.

Obiectivul principal urmărit de politica externă a României în noua arhitectură a relațiilor internaționale din 1990-1992, sub impactul crizelor acute de lângă frontierele sale – pe fondul dezagregării vizibile a Uniunii Sovietice și al destrămării accelerate a Iugoslaviei, cu amenințarea unor conflicte militare destabilizatoare, **I-a constituit propria stabilitate și integritate teritorială.** Și acest obiectiv nu putea fi realizat decât prin dezvoltarea și consolidarea procesului CSCE, ieșirea cât mai grabnică din zona gri în care fusese împinsă de interesele și abordările Marilor Puteri occidentale, încă temătoare față de URSS-putere nucleară și cea mai importantă forță militară de pe continentul european. „*Actuala Românie – se spunea în mesajul adresat Conferinței pentru dezarmare de la Geneva (2 august 1990) – este hotărâtă să contribuie și să se integreze în viitoarea arhitectură europeană având la bază consolidarea, dezvoltarea și punerea în practică a principiilor Actului final de la Helsinki, într-o viziune permițând depășirea blocurilor [...] asigurarea unei depline transparențe în domeniul militar, dezvoltarea și transformarea CSCE într-un sistem de pace, securitate și cooperare europeană aflat în strânsă armonie cu sistemul global de menținere a păcii și securității internaționale*”³².

În paralel, odată cu mutațiile spectaculoase geopolitice de pe continentul european, în conjunctura reunificării Germaniei (3 octombrie 1990)³³ și a

---

din *diplomația României*, vol. 3, Iași, 2011, p. 462-473. Vezi și la Adrian Năstase, *Securitate prin alianțe și securitate multilaterală*, în „*Revista română de studii internaționale*” (ADIRI), Anul XXVII, nr. 3-4 (125-126)/mai-august 1993, p. 143-148;

³¹ Idem, *România și noua arhitectură mondială*, p.226-229; Idem, *România după Malta...*, vol. 4, p. 451-457.

³² Idem, *România după Malta ...*, vol. 1, p. 152.

³³ Vezi, de exemplu, la Mikhail Narinskyi, *Les dirigeants soviétiques et la réunification de l'Allemagne*, în *ACTA. The Management of International Crises since 1919*. The Bucharest Conference, September 2012, ed. Dumitru Preda, Cavallioti, Bucharest, 2016, p. 185-209 (cu o valoroasă bibliografie).

încetării valabilității Organizației Tratatului de la Varșovia (1 iulie 1991)³⁴, care au consemnat depășirea modelului de securitate și divizării continentului pe bază de blocuri (procesul de dezideologizare aparentă a securității în spiritul Reuniunii la nivel înalt a CSCE din zilele de 19-21 noiembrie 1990 de la Paris³⁵), diplomația română a acționat tot mai insistent și consecvent pentru stabilirea de relații concrete cu NATO, în perspectiva unui nou sistem general european de securitate³⁶. Un moment important l-a constituit, fără îndoială, vizita ministrului român al Afacerilor Externe la Bruxelles, în februarie 1991, și convorbirea cu Manfred Wörner, Secretarul General al NATO³⁷, cea care avea să deschidă o largă comunicare între cele două personalități, așa spune dublată de o anumită simpatie și încredere reciprocă³⁸. Aceste relații vor fi amplificate în scurt timp prin vizite de ambele părți, între care menționăm: mai întâi cea efectuată de Manfred Wörner în România (3-5 iulie 1991), prima a unui Secretar General NATO într-o țară fostă comunistă, imediat după desființarea Tratatului de la Varșovia; ea a fost urmată de participarea lui Adrian Năstase, în decembrie 1991, când a participat la prima întâlnire în cadrul Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic, avansând propuneri concrete de colaborare cu NATO, și vizita la București a lui Manfred Wörner, din 21-22 februarie 1992, prilej de inaugurare a *Centrului Euro-Atlantic*, instituție publică cu personalitate juridică având ca obiectiv „organizarea [...] de întâlniri, dezbateri și schimburi între specialiști în probleme privind securitatea, cooperarea economică, tehnico-științifică și ecologică, colaborarea culturală și în domeniul umanitare, mecanisme de colaborare la nivel guvernamental și neguvernamental în cadrul comunității euro-atlantice”³⁹. După cum se știe, la

³⁴ Constantin Olteanu, Alesandru Duțu, *România. 36 de ani în Tratatul de la Varșovia*, București, 2014, passim; Vezi și la Petre Oприș, *România în Organizația Tratatului de la Varșovia (1955-1991)*, București, 2008, p. 236-240; *Documente Diplomatice Române*, seria a III-a, *România și Tratatul de la Varșovia. Conferințele miniștrilor Afacerilor Externe și ale adjunctilor lor (1966-1991)*, ed. Mioara Anton, București, 2009, passim.

³⁵ *Carta de la Paris pentru o nouă Europă*, semnată de 34 de țări, printre care și România („Monitorul oficial”, nr. 181 din 9 septembrie 1991), a propus un model democratic bazat pe cooperare, încredere și prevenirea conflictelor („Era de confruntare și divizare a Europei a luat sfârșit. Noi declarăm că relațiile noastre se vor întemeia, de acum înainte, pe respect și cooperare. Europa se eliberează de moștenirea trecutului”); ea avea să fie completată în 1999 devenind *Carta pentru securitatea europeană*. Vezi *Declarația MAE privind documentele semnate la Paris, la Adrian Năstase, România după Malta...*, vol. 3, p. 235-237, ca și recenta publicație a OSCE Network, *The Road to the Charter of Paris. Historical Narratives and Lessons for OSCE Today*, Munich, 2017.

³⁶ Adrian Năstase, *România după Malta...*, vol. 3, p. 26-28;

³⁷ *Ibidem*, p. 282-292

³⁸ Adrian Năstase vorbește în termeni elogioși despre Manfred Wörner caracterizându-l drept un „**Secretar General pentru istorie**”, „un om de exemplară loialitate și remarcabil curaj”, un „mare prieten al României”.

³⁹ HG nr. 55 din 5 august 1991, „Monitorul oficial”, nr. 176 din 29 august 1991; HG nr. 75 din 15 februarie 1992, *Ibidem*, nr. 30 din 28 februarie 1992.

26 ianuarie 1994, România avea să fie prima țară ex-comunistă care s-a alăturat *Parteneriatului pentru Pace* (PfP), un program destinat statelor nemembre ale Alianței, lansat la *Summitul* din Belgia, în aceeași lună; această participare a contribuit la sporirea gradului de cooperare civilă și militară bilaterală.

Am lăsat spre final, dar strâns conectate la problematica tratată în paginile anterioare, relațiile cu Statele Unite ale Americii⁴⁰. În anii de referință, 1990-1992, ele au avut o traiectorie sinuoasă, cu numeroase sincope în care autoritățile de la București au acuzat multă vreme absența reală a unui dialog activ și constructiv. Și aceasta deși factorii de conducere ai Departamentului de Stat, și de asemenea Președintele George Bush, s-au arătat în repetate rânduri dispuși să încurajeze și să sprijine noul drum al României. „Am sentimentul unei răcirii a relațiilor bilaterale care contrastează cu evoluția relațiilor noastre cu țările din Europa Occidentală – ținea să-i mărturisească, în ianuarie 1991, Adrian Năstase lui James A. Baker III, Secretarul de Stat al SUA – și mi se pare că este contraproductiv pentru viitorul relațiilor noastre. Cred că este necesar, aprecia ministrul român, să luăm măsuri pentru a evita un astfel de proces”⁴¹. Și tot Năstase, cred, găsește cauzele reale ale tratamentului diferențiat aplicat de nord-americani: „Nu am reușit să-i facem să înțeleagă ce a însemnat politica României [...] au judecat zona ca pe un tot și se așteptau ca evoluțiile politice interne din Europa Centrală și de Est, de după căderea zidului Berlinului, să fie identice în toate aceste state”⁴². Existența unui regim de stânga, considerat „pro-comunist” și pro-sovietic, cel puțin până în vara lui 1991 (criza rezultată din puciul de la Moscova avea să modifice, parțial, percepțiile cercurilor influente de peste Ocean⁴³) a determinat o anume singularizare a României, ce a limitat sensibil sprijinul Administrației de la Washington, în raport cu celelalte state europene care se aflau în aceeași etapă a tranziției democratice (Polonia, Cehoslovacia, Ungaria). La aceasta ar trebui să menționăm o anume inabilitatea guvernului român, cauzată și de sărăcia mijloacelor aflate la dispoziție (lipsa unor experți), de a informa corespunzător opinia publică internațională,

---

⁴⁰ Vezi la Joseph F. Harrington, Scott Karns, Edward Karns, *Primele o mie de zile ale politicii externe a României: o perspectivă americană*, în „Revista română de studii internaționale”, nr. 2-4/1993, p. 181-197; Joseph F. Harrington, *Romania since '89: Case Study in Romania Foreign Policy, 1989-1999*, în „New England Journal of History”, nr. 3/1999, p. 12-33; Vasile Pușcaș, *Sticks and Carrots- Regranting the Most-Favoured Nation Status for Romania*, Cluj-Napoca, 2006.

⁴¹ Adrian Năstase, *România după Malta...*, vol. III, p. 16-17. Vezi și Idem, *Romanian-American Partnership. My contribution*, București, 2013.

⁴² *Ibidem*, p. 16.

⁴³ Într-un interviu acordat ziarului „Le Soir” (23 august 1991), Adrian Năstase avea să sublinieze: „Unul din învățămintele crizei sovietice îl constituie necesitatea existenței Alianței Atlantice. Am dori să realizăm cu aceasta o cooperare la cel mai înalt nivel. Avem nevoie de un sistem de protecție, un fel de «umbrelă amicală»”. Adrian Năstase, *România și noua arhitectură mondială*, p. 123.

inclusiv americană asupra schimbărilor profunde economice, sociale și politice aflate în curs în țara noastră.

Îată de ce, considerăm că diplomația română, în frunte cu ministrul Adrian Năstase, și-a asumat cu responsabilitate riscul de a depăși barierele, multe subiective, obsesiile întreținute de o anumită propagandă ostilă pentru a afirma voința proprie de racordare la valorile democratice occidentale și de a se afirma ca un factor de stabilitate de prim ordin în această regiune a Europei, poate cea mai vulnerabilă atunci, în orice caz sensibilă și azi.

Desigur, evenimentele externe, începând cu criza din Golf declanșată prin agresiunea Irakului asupra Kuweitului în vara lui 1990, timp în care România a jucat un rol pozitiv ca membru nepermanent al Consiliului de Securitate, apreciat, de altfel de Casa Albă, au jucat un rol notabil în evoluția relațiilor dintre cele două țări ce avea să înregistreze, din 1992, un curs pozitiv. La 28 mai, în acel an, era semnat la București un tratat bilateral de protejare a investițiilor, iar decizia Președintelui George Bush de a supune Congresului SUA spre ratificare Acordul comercial (în iunie), deja semnat (februarie), chiar dacă nu avea să întrunească voturile necesare în forul legislativ, însemna, totuși, „o investiție de încredere”, deschizând oportunități care vor conduce într-un deceniu la un stadiu superior al relațiilor bilaterale.

În încheierea acestei sintetice prezentări, aș mai adăuga două judecăți referitoare la acțiunea lui Adrian Năstase în fruntea Ministerului Afacerilor Externe: mai întâi faptul incontestabil că întreaga conduită și activitate a stat sub semnul și în spiritul ilustrului său predecesor, Nicolae Titulescu (*spiritus rector*), a cărui memorie și moștenire ideatică au fost și sunt până astăzi respectate ca pe un legat testamentar.

În al doilea rând, Adrian Năstase împreună cu echipa sa, prin competența profesională, energiile creative și devotamentul față de instituție și Țară, a încercat și a reușit, în pofida greutăților și obstacolelor traversate, să construiască un mesaj de politică externă credibilă și pragmatică.

Volumul de față constituie o mărturie edificatoare.

Dumitru Preda

15 mai 2019